

ОСТАВА РИМСКОГ НОВЦА ИЗ БЕОГРАДА — ПРИМЕРЦИ НОВИХ ЕМИСИЈА КОНСТАНЦИЈА II, КОНСТАНЦИЈА ГАЛА И ЈУЛИЈАНА ЦЕЗАРА

Приликом извођења радова на уређењу десне обале Дунава на простору некадашње Кванташке пијаце, сада луке „Београд“, 1960. године пронађена је остава римског бронзаног новца. Ближе околности под којима је остава пронађена, као и број комада колико је остава садржавала — остали су непознати. Од неколицине радника који су изводили радове на уређењу обале, Музеј града Београда откупио је укупно 63 новчића.¹ Начин набавке оставе говори да остава није у потпуности сачувана. Садржај сачуваног дела оставе, дистрибуиран по царевима и ковницама, показује да интегритет налаза није битно нарушен и да осипање оставе није било већих размера. Реч је, свакако, о мањој количини новца која је могла бити смештена у једну кесу или мању посуду. Бројнија заступљеност примерака двеју Сингидунуму најближих ковница: Сирмијум (28) и Сисак (15) (в. табелу 1), упућује нас на један налаз који је карактеристичан за локални новчани промет.² Откупљени, односно сачувани део оставе, садржи примерке Констанција I (38), Констанција Гала (11), Јулијана цезара (10), Валентинијана (1) и три нечитка комада.

Остава из Београда садржи десет примерака који нису били познати ауторима књиге по којој су новци одређени (Carson-Kent, Late Roman Bronze Coinage, II — у

даљем тексту наводимо скраћено LRBC), и представљају комаде до сада у литератури незабележених емисија. Наводимо их по ковницама:

С и с а к. Кат. бр. 10, *Констанције II*. По комбинацији натписа и представа на аверсу и реверсу одговарао би примерцима еми-

Табела 1. Садржај оставе по ковницама и периодима емитовања

	Аквилеја	Сисак	Сирмијум	Тесалоника	Хераклеја	Константинопољ	Никомедија	Кизик	Александрија	УКУПНО:
346—350.								1		1
351—354.		4	20	4	3	3	2		1	36
352—354.	3									3
355—361.		10	8							18
364—367.		1								1
УКУПНО:	3	15	28	4	3	3	2	1	1	60

сије наведене у LRBC 1228—1230 (Констанције II и Јулијан цезар, период 355—361). Међутим, наш примерак је с новом варијантом ознаке на реверсу: Г · SIS † и ин-

Аверс

Реверс

Аверс

Реверс

1

10

13

15

17

18

38

44

45

46

54

58

дицира једну нову емисију. Примерци емисије у LRBC немају тачку између ознаке официне (Г) и ознаке ковнице (SIS). Кат. бр. 13—17, *Јулијан цезар*. Ови примерци показују да је емисији опредељеној у LRBC бројевима 1234—1235 (Констанције II и Јулијан цезар, период 355—361), барем што се тиче ковања Јулијана као цезара, претходила једна емисија што закључујемо на основу дужег аверсног натписа. Наши примерци имају аверсни натпис: D N IVLIANVS NOB CAES, за разлику од примерака емисије наведене у LRBC 1235 чији натпис гласи: D N IVLIVANVS NOB C.

Сирмијум. Кат. бр. 38, *Констанције Гал*. По комбинацији натписа и представа на аверсу и реверсу одговарао би примерцима емисије наведене у LRBC 1607—1608 (Констанције II и Констанције Гал, период 351—354). Наш примерак се од примерака наведене емисије разликује по ознаци на реверсу: _____ и представља једну ASIR[M]

нову емисију. У питању је појава ознаке официне (А), која не стоји на примерцима наведеним у LRBC.

Ковници Сирмијум приписали смо и Кат. бр. 44 — *Јулијан цезар*, не искључујући могућност да је у питању антички фалсификат.

Кат. бр. 45 и 46, *Јулијан цезар*. Ова два примерка такође обележавамо као комаде једне нове емисије. За период ковања од 355—361. године (Констанције II и Јулијан цезар) у LRBC 1609—1614 није наведен ниједан примерак са ознаком на реверсу који стоји на нашим примерцима (_____). ASIRM.

Исти тип којем припадају наши примерци (FEL TEMP REPARATIO) и са истом ознаком на реверсу (_____), јавља се раније ASIRM.

на ковањима Констанција II и Констанција Гала — период од 351—354. године, в. LRBC 1605—1606.

Никомедија. Кат. бр. 58, *Констанције Гал*. Овај примерак представља до сада непознату комбинацију аверсног натписа (D N CONSTAN · TIVS NOB C) са реверсом наведеним у LRBC 2310 за ковницу Никомедија.

КАТАЛОГ

Новци су одређени према: R. A. G. Carson and J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage a. d. 324—346 II*, London, 1972., у каталогу наведено скраћено: LRBC, с бројем дотичнога примерка. Изузев једног примерка, кат. бр. 18 (Валеријан I, тип SECVRITAS REI PVBLICAE),

сви остали примерци заступљени у остави истог су реверсног типа: FEL TEMP REPARATIO и са истом представом: под ударцем копча римског војника непријатељски коњаник се стрпоштава на тле («falling horseman»).

Број		тежина гг	пречник см	однос оса Av Rv	литература LRBC
<i>Аквилеја</i>					
352—354					
(Констанције II и Констанције Гал)					
Констанције Гал					
1. LXXII S					
AQ S	D N CONSTANTIVS IVN NOB C A FEL TEMP RE-PARATIO	4,68	2,1	✓	925
2. II					
AQ T	D N CONSTANTIVS IVN NOB C FEL TEMP — REPARATIO	2,30	1,8	✓	933

Број		тежина gr	пречник cm	однос оса Av Rv	литература LRBC
Констанције II					
3.	_____ D N CONSTANTIVS P F AVG · AQT · [FEL TEMP] — REPARATIO	2,85	1,8	↙	934
<i>Сисак</i> 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)					
Констанције Гал					
4.	I _____ D N CONSTANTIVS IVN NOB C A ASIS · S · FEL TEMP RE-PARATIO	2,73	2,1	↘	1217
5.	„ „ „	4,53	2,00	↖	„
Констанције II					
6.	_____ D N CONSTAN-TIVS P F AVG ASIS FEL TEMP — REPARATIO	2,22	1,8	↑	1218
7.	_____ „ „ BSIS	2,08	1,7	↗	„
355—361 (Констатације II и Јулијан цезар)					
Констанције II					
8.	_____ D N CONSTAN-TIVS P F AVG ASIS ↙ FEL TEMP — REPARATIO	2,25	1,8	↗	1228
9.	„ „ „	2,66	1,8	↓	„
10.	_____ „ „ Г · SIS ↙	2,90	1,7	↙	нема
11.	M _____ „ „ ASIS ↙	2,37	1,7	↖	1234
12.	„ „ „	2,80	1,7	↗	„
Јулијан цезар					
13.	M _____ D N IVLIANVS NOB CAES ASIS ↙ FEL TEMP — REPARATIO	2,13	1,7	↓	нема
14.	„ „ „	2,82	1,6	↗	„
15.	„ „ „	2,38	1,7	↙	„
16.	„ „ „	2,29	1,8	↙	„
17.	„ „ „	2,24	1,8	↗	„

Број		тежина гг	пречник см	однос Av	оса Rv	литература LRBC
364—367 (Валентијан I и Валенс)						
Валентијан I						
18.	————— · ΔSISC	D N VALENTINI-ANVS P F AVG SECVRITAS — REI PVBLICAE, персонификација у ходу на лево, у десној руци држи венац	2,88	1,8	↘	1277
Сирмијум 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције II						
19.	————— A BSIRM	D N CONSTAN-TIVS P F AVG Δ FEL TEMP RE-PARATIO	3,95	2,2	↙	1597
20.	————— · S · [A] [ASIRM]	D N CONSTAN-[TIVS P F AVG] Δ FEL TEMP RE-[PARATIO]	3,38	1,8	↖	1601
21.	————— ASIRM	D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP — REPARATIO	2,55	1,7	↑	1603
22.	”	”	2,70	1,8	↘	”
23.	”	”	2,43	1,8	↘	”
24.	————— BSIRM	”	2,50	1,9	↗	”
25.	”	”	2,13	1,8	↑	”
26.	————— ASIRM	”	2,32	1,8	↑	1605
27.	”	”	2,92	1,9	↖	”
28.	”	”	2,75	1,8	↘	1605
29.	”	”	2,28	1,7	↑	”
30.	”	”	3,02	1,8	↘	”
31.	”	”	3,00	1,8	↑	”
32.	————— BSIRM	”	2,78	1,8	↖	”
33.	”	”	2,28	1,7	↖	”
Констанције Гал						
34.	————— A ASIRM	D N CONSTANTIVS IVN NOB C Δ FEL TEMP RE-PARATIO	4,35	2,1	↗	1598
35.	”	”	Δ 3,72	2,1	↑	”
36.	”	”	Δ 3,85	2,2	↑	”

Број		тежина гг	пречник см	однос Av Rv	оса Rv	литература LRBC
37.	$\cdot S \cdot A$ [ASIRM] D N CONSTA[NTIVS IVN NO] B C Δ FEL TEMP RE-PA[RATIO]	4,82	2,1	↙		1602
38.	Ev ASIR[M] D N CONSTANTIVS IVN NOB C FEL TEMP — REPARATIO	2,65	1,8	↑		нема
355—361 (Констанције II и Јулијан Цезар)						
Констанције II						
39.	M ASIRM D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP — REPARATIO	2,98	1,6	↓		1609
40.	M ASIRM ·	2,64	1,8	↗		1609
41.	[M] · ASIRM	2,67	1,8	↘		1612
Јулијан цезар						
42.	M BSIRM · D N IVLIA-NVS NOB C FEL TEMP — REPARATIO	2,18	1,8	↘		1611
43.	·	2,13	1,8	↙		·
44.	Ny (оштећен)	2,10	1,9	↘		· (?)
45.	ASIRM ·	2,95	1,8	↘		нема
46.	·	2,97	1,8	↘		·
Тесалоника 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције II						
47.	II * TSA D N CONSTAN-TIVS P F AVG Δ FEL PEMP RE-PARATIO	6,55	2,2	↗		1677
48.	· S · TSB	3,70	2,1	↗		1679
49.	B SMTS D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP RE-PARATIO	2,88	1,8	↗		1681
50.	SMTS	2,60	1,7	↘		1683

Број		тежина gr	пречник cm	однос Av	оса Rv	литература LRBC
<i>Хераклеја</i> 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције II						
51.	$\frac{S }{SMHA}$ D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP RE-PARATIO	Δ 4,10	2,00	↘		1898
52.	$\frac{SMHA}{SMHA}$ D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP — REPARATIO	1,88	1,7	↑		1900
53.	$\frac{SMH Γ}{SMH Γ}$ " "	1,58	1,7	↑		"
<i>Константинопољ</i> 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције II						
54.	$\frac{Γ · }{CONSA}$ D N CONSTANT-IVS P F AVG FEL TEMP RE-PARATIO	Δ 4,54	2,1	↓		2030
55.	$\frac{Γ · }{CONSΖ}$ " "	Δ 4,10	2,1	↓		2030
56.	$\frac{B · }{CONSΖ}$ " "	Δ 4,68	2,00	↓		2033
<i>Никомедија</i> 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције Гал						
57.	$\frac{SMNA}{SMNA}$ D N FL CL CONSTANTIVS NOB CAES FEL TEMP RE-PARATIO	2,65	1,7	↘		2310
58.	$\frac{SMNA}{SMNA}$ D N CONSTAN · TIVS NOB C FEL TEMP-REPARATIO	2,06	1,9	↘		нема
<i>Кизик</i> 346—350 (Констанције II и Констанције Гал)						
Констанције II						
59.	$\frac{SMK Δ}{SMK Δ}$ D N CONSTAN-TIVS P F AVG FEL TEMP RE-PARATIO	Δ 5,05	2,00	↑		2490

Број	тежина gr	пречник cm	однос Av	оса Rv	литература LRBC
<i>Александрија</i> 351—354 (Констанције II и Констанције Гал)					
Констанције II					
60. —————	D N CONSTAN-TIVS P F AVG	Δ	4,90	2,2	↘ 2839
ALEA	FEL TEMP RE-PARATIO				
Три новчића су јако оштећена и на њима се не читају натписи. По реверсним представама (под ударцем копља римског војника непријатељски коњаник се стропоштава на тле)			сва три примерка припадају типу FEL TEMP REPARATIO. Њихове тежине су: 1,15., 2,42. и 2,78 гр.		

Н А П О М Е Н Е

¹ Новац је откупљен од Николе Мркуша, Милије Николића, Драгутина Костића и Владислава Мирковића и заведен под Инв. бр. 1345—1367, 1370—1386, 1387—1397 и 1403—1416.

² Аналогну појаву налазимо у остави новца из Дубровнице (А. Keramitčiev, Eden naod

na docnorimski moneti od selo Dubrovnicа, Kri-vopalanečko, Numizmatičke vijesti, 25—1967, стр. 9—15). Од 102 евидентирана новчића 45 комада потиче из ковнице Тесалоника која је најближа месту налаза оставе.

LE DÉPÔT DE LA MONNAIE ROMAINE DE BELGRADE — EXEMPLAIRES DE NOUVELLES EMISSIONS DE CONSTANCE II, CONSTACE GALLUS ET JULES CESAR

Nikola Crnobrnja

Lors des travaux d'aménagement de la rive droite de Belgrade, à l'endroit où s'étend aujourd'hui le port «Belgrade», on a découvert en 1960 un petit dépôt de monnaie romaine en bronze. Le dépôt n'est pas complètement conservé. Le Musée de la ville de Belgrade a acheté 63 pièces de monnaie en tout: Constance I (38), Constance Gallus (11), Jules César (10), Valentinien I (1) et trois exemplaires illisibles qui, d'après leurs revers, appartiennent au type FEL TEMP REPARATIO. La distribution d'après les forges et les périodes de frappe est citée dans le tableau № 1.

Le dépôt contient dix exemplaires d'émissions qui ne figurent pas jusqu'à présent dans la littérature. Nous les citons d'après les forges.

Sisak. Numéro de catalogue 10 — Constance II. D'après la combinaison de l'inscription et des motifs sur l'envers et le revers, il correspondrait à l'exemplaire cité dans le LRBC 1228. Ce qu'il y a de nouveau sur notre exemplaire qui indique une nouvelle émission, c'est l'apparition d'un point entre le signe pour l'officine (Γ) et le signe de la forge (SIS).

Numéros de catalogue 13—17 — Jules César. Ces exemplaires prouvent que l'émission marquée dans le LRBC № 1234—1235 (Constance II et Jules César), au moins en ce qui concerne la frappe de Jules César, a été précédée d'une autre émission, ce que nous pouvons conclure d'après l'inscription plus longue à l'envers. Nos exemplaires portent à l'envers l'écriteau D N IVLIANVS NOB CAES, à la différence des

exemplaires de l'émission citée dans le LRBC 1235, qui porte l'inscription suivante: D N IVLIANVS NOB C.

Sirmium. Numéro de catalogue 38. — Constance Gallus. D'après la combinaison des inscriptions et des motifs sur l'envers et le revers, il correspondrait aux exemplaires de l'émission citée dans le LRBC 1607—1608 (Constance II et Constance Gallus, période 351—354). Notre exemplaire diffère d'après le signe sur

Ev|_____. Il s'agit de l'apparition du

ASIRM
signe de la première officine (A) qui ne figure pas sur les exemplaires de l'émission citée dans le LRBC.

Numéro de catalogue 44 — Jules César. Nous avons déterminé cet exemplaire d'après le LRBC 1611. Nous n'excluons pas la possibilité qu'il s'agisse, d'une fausse monnaie antique.

Numéros de catalogue 45 et 46 — Jules César. Nous notons ces deux pièces également comme exemplaires d'une nouvelle émission. Dans la période de la frappe de 355—361 (Constance II et Jules César), dans le LRBC on ne cite aucun exemplaire avec le signe à l'envers, visible sur nos exemplaires (_____).

Le même
ASIRM
type, auquel appartiennent nos exemplaires également (FEL TEMP REPARATIO) et avec le même signe au revers (_____), apparaît plus

ASIRM
tôt sur les frappes de Constance II et de Constance Gallus — période de 351 à 354, v. LRBC 1605—1606.

Nicomède. Numéro de catalogue 58 — Constance Gallus. Cet exemplaire représente une combinaison de l'inscription sur l'envers, inconnue jusqu'à présent (D N CONSTAN TIVS NOB C), avec le revers cité dans le LRBC 2310.

